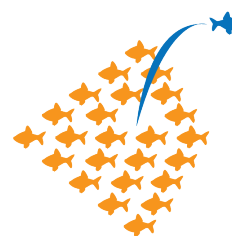

MEДИЈИ И ЦИВИЛНО ДРУШТВО
КАО СРЕДСТВО ЗА ПОДСТИЦАЊЕ
СВЕСТИ О ПОЛИТИЧКОЈ
СТВАРНОСТИ

СЛУЧАЈ
БРИСЕЛСКОГ
ДИЈАЛОГА

Извештај подржао УНМИК.
Садржај овог извештаја не рефлектује
званичне ставове УНМИК-а.

NEW SOCIAL INITIATIVE

**МЕДИЈИ И ЦИВИЛНО ДРУШТВО КАО СРЕДСТВО ЗА
ПОДСТИЦАЊЕ СВЕСТИ О ПОЛИТИЧКОЈ СТВАРНОСТИ**

СЛУЧАЈ БРИСЕЛСКОГ ДИЈАЛОГА

НОВА ДРУШТВЕНА ИНИЦИЈАТИВА - НСИ

**МЕДИЈИ И ЦИВИЛНО ДРУШТВО КАО СРЕДСТВО ЗА
ПОДСТИЦАЊЕ СВЕСТИ О ПОЛИТИЧКОЈ
СТВАРНОСТИ - СЛУЧАЈ БРИСЕЛСКОГ ДИЈАЛОГА**

Издавач:

Нова друштвена иницијатива - НСИ

Ауторка:

Дина Миловановић

Уредница:

Јована Радосављевић

Превод и лектура са Енглеског језика:

Анђелија Сталетовић

Припрема за штампу и дизајн:

Милош Миловановић

ЈУН, 2017.

МЕДИЈИ И ЦИВИЛНО ДРУШТВО КАО
СРЕДСТВО ЗА ПОДСТИЦАЊЕ СВЕСТИ О
ПОЛИТИЧКОЈ СТВАРНОСТИ

СЛУЧАЈ БРИСЕЛСКОГ ДИЈАЛОГА

Ауторка: Дина Милованоћ

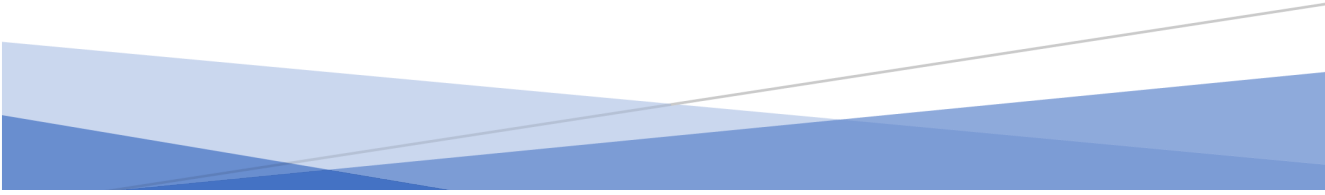
Северна Митровица, Јун, 2017.

САДРЖАЈ

УВОД	4
ЗАКОНСКЕ ОДРЕДБЕ И ЊИХОВО СПРОВОЂЕЊЕ.....	6
МЕТОДОЛОГИЈА	10
ПЕРЦЕПЦИЈА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА И МЕДИЈА О ЊИХОВОЈ УЛОЗИ И УКЉУЧЕНОСТИ	12
ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА	24
ЛИТЕРАТУРА.....	27

УВОД

Ако је цивилно друштво на Косову иоле око нечега било гласно у вези са Бриселским дијалогом, то је њихово искључивање из свега тога. Али до ког нивоа то искључивање иде, шта оно заправо значи и које су последице по све укључене стране? Зачуђујуће, цивилно друштво, егоцентрично и пуно себе као такво, никада није урадило детаљни преглед свог рада, утицаја и репутације, на основу чега би заслужило место на било којој столици, а камоли бриселској.¹ Имајући то на уму, важно је приметити да овај рад не тврди да цивилно друштво такву столицу не би требало да добије, већ да би требало да изнесе своје аргументе изван садашњих наратива да би, на крају, остварило то право, које је битније од свега другог.

Са друге стране, цивилно друштво је до извесног степена истраживало улогу и утицај српских и/или косовских медија у вези са Бриселским дијалогом, почевши од квантитета

¹ Фондација за цивилно друштво Косова објављује извјештаје о организацијама цивилног друштва на Косову, под називом „Индекс цивилног друштва Косова”. Ови извештаји, иако су важни и информативни, ипак не анализирају индивидуални рад организација, већ њихов унутрашњи менаџмент, структуру, укупне капацитете и утицаје.

(учесталости, количине), до квалитета (наратива, неутралности) у извештавању. Медији су се, такође, одразили на свој рад и утицај, претежно усредсређујући се на сопствену способност да обавља посао, опште услове рада и различите препреке и/или утицај који има. Поред тога, међународне организације попут Европске комисије (ЕК) и Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) објавиле су истраживачке радове и чланке и приредили низ активности (округле столове, фокус-групе, јавне расправе) о медијима на Косову.

Док медији и цивилно друштво деле одговорност у раду за јавну корист,² њихови начини и резултати се, до одређене мере, разликују. Информисање јавности је једна од предности, али и једно од основних људских права и очекује се да га обе стране остваре и његова начела би требало да се заснивају на истим основама: „Свако има право на слободу мишљења и изражавања. Ово право укључује слободу на мишљење без ометања, као и да се информације и идеје могу тражити, примати и пренети путем било којег медија, без ограничавања.”³ Међутим, ниво на ком

² Law No.04/L-057 On Freedom of Association in Non-Governmental Organizations, Article 5.1

³ Universal Declaration of Human Rights, Article 19, affirmed in Constitution of the Republic of Kosovo, Article 12.1

они могу испунити свој задатак зависи, умногоме, од три главна аспекта: 1) њихове воље, 2) њиховог капацитета, 3) приступачности друге стране и њену спремност за сарадњу и размену информација.

Циљ овог рада је истражити до ког нивоа трећи аспект (приступачност друге стране и њену спремност за сарадњу и размену информација) утиче на рад медија и цивилног друштва и начин на који доприноси процесу Бриселског дијалога (укључујући и то какав је то допринос), праћење процеса (првенствено спровођење постигнутог) и информисање јавности о свему овоме. У складу с тим, рад ће представити корелацију ове компоненте са правима и слободама загарантованим Уставом Косова, с обзиром на то да и медији и цивилно друштво служе да се та права и слободе постигну.

ЗАКОНСКЕ ОДРЕДБЕ И ЊИХОВО СПРОВОЂЕЊЕ

Званични документи Бриселског споразума, доступни на интернет страницама Канцеларије за Косово и Метохију, Републике Србије и Владе Косова само у једном делу помињу да ће „обе стране наставити да улажу напоре како би информисале своје заједнице о садржини „Првог споразума” и Плана примене”.⁴ Ова изјава може се грубо протумачити на следећи начин - информисање јавности зависи од воље и доступности политичких представника. Насупрот овоме, косовске институције и њени представници су законски обавезни да грађанима пруже информације и омогуће им потпуни приступ јавним документима.⁵ Осим тога, од њих се захтева да информишу јавност о том праву и да им покажу како да то право издејствују.⁶ Јавна документа могу бити све информације забележене у било ком облику, забележене и примљене од јавних институција, и служе да докажу или успоставе нешто,

⁴ *Plan primene sporazuma o normalizacijiodnosaBeogradaiPrištine*, доступно на: <http://www.kim.gov.rs/p02.php> NB: Translated from Serbian.

⁵ Constitution of the Republic of Kosovo, Article 41; Law No.03/L-215 On Access to Public Documents

⁶ Law No.03/L-215 On Access to Public Documents, Article 19

без обзира на њихов облик или карактеристике. Технички, то значи да чак и писане белешке, које се користе током службеног рада (на пример, Бриселски споразум) подлежу очима јавности.⁷

Проблем који опстаје на Косову јесте неспремност институција да делују у складу са владавином права и да спроводе његову примену. Извештај ОЕБС-а је то запажа још 2014. године, наводећи: „Највећи изазов остаје Закон о приступу јавним документима, за који новинари, медији и организације цивилног друштва тврде да је спровођење изостало. Стога је јасно да само постојање закона не доприноси стварном побољшању на терену.”⁸ Недостатак спровођења или политичке воље за спровођењем најбоље је показала студија коју је извршила Балканска истраживачка мрежа (БИРН), 2012/2013. године, где је истраживачки тим предао преко 300 захтева јавним институцијама за различите јавне документе, укључујући и оне о Бриселском дијалогу. Само 30% захтева је имало позитиван одговор.⁹ У већини случајева, за оне који нису били

⁷ Law No.03/L-215 On Access to Public Documents, Article 3.1.3.

⁸ OSCE: Mission in Kosovo, *Freedom of Media and Safety of Journalists in Kosovo*, Pristina, June 2014, 17

⁹ Musliu Gresa, *The State 30% Accessible to Citizens*, BIRN, Pristina, 2013, page 22

успешни, повратне информације нису биле ништа друго до тишине,¹⁰ што додатно показује однос који институције имају према закону. Друга студија је показала да је приступ било каквом јавном документу или информацијама изазов: „Приступ информацијама је посебно ограничен у погледу Бриселских споразума - одлуке које су донесене у преговорима Владе Косова и Владе Србије. Веома често, преговарачки тимови са Косова и Србије дају контрадикторна објашњења својим медијима о конкретним споразумима.”¹¹ Иако постоје извештаји о Бриселском дијалогу, које Министарство за дијалог објављује сваких шест месеци,¹² и које је на страни транспарентности, важно је приметити да то нису нужно публикације свих потписаних докумената, већ њихове анализе и представљања из перспективе релевантног Министарства и Владе.¹³ Недостатак званичних докумената, односно њихово препричавање, даје

¹⁰ Ibid, 25

¹¹ IREX, Media Sustainability index 2017: *Development of Sustainable Independent Media in Europe and Eurasia*, Washington DC, 2107, page 56

¹² Канцеларија за Косово и Метохију (са Владом Србије) такође објављује годишње извештаје о напретку процеса Дијалога. Они се могу наћи на страницама:

<http://www.kim.gov.rs/izvestaji.php>

¹³ Извештаји се могу наћи на интернет страници Владе Косова у:

<http://www.kryeministri-ks.net/?page=2.5>

простор обема странама да праве приче какве желе, што често раде, и да употребе те приче у своју корист. Разлог за то јесте сама (не)популарност Дијалога у Србији и на Косову: „Иако је у Бриселу дошло до одобравања, политичари обе стране добили су критике од својих бирача. Две трећине Срба из Србије подржавају Дијалог са Косовом, а само половина Албанаца на Косову то чини, а мање од 10% Срба на Косову из северних општина сматра да је Косово у правом смеру (у поређењу са 24% Албанаца на Косову који тако сматрају). Србија је добила критике од националиста због ефективног признавања државности Косова, док су потпредседница косовске владе, Едита Тахири, и влада коју она заступа оптужени за утемељивање статуса гето на Косову, пружајући Србији бесплатну пропусницу ка Европи.”¹⁴ Према томе, обе стране имају високе улоге за столом - с једне стране, они морају наставити са процесом како би испунили очекивања Европске уније, пошто њихово придруживање Европској Унији зависи од тога, док се, с друге стране, морају борити са јавним и политичким осуђивањем у својим регионима.¹⁵ Истраживање

¹⁴ BIRN, *Big Deal: Civilized Monotony?, Civic Oversight of the Kosovo – Serbia Agreement Implementation*, Pristina, November 2014, p. 13

¹⁵ Други извештај запажа следеће: „Дијалог губи популарност, посебно на Косову, где опозиционе стране снажно приговарају

показује да велики проценат грађана сматра да их политички представници не обавештавају адекватно о споразумима и њиховим спровођењима. На пример, 93% грађана мисли да нису у току са процесом интеграције правосудног система Републике Србије у правосудни систем Владе Косова, док 55% њих уопште не подржава интеграцију.¹⁶ Имајући ово на уму, није тешко схватити да је „конструктивна двосмисленост која се примењује током преговора била пресудна за постизање споразума (...).”¹⁷

С друге стране, важно је приметити да Закон о приступу јавним документима не захтева да се документи објављују пре службеног захтева, а ово је празнина која даје простор Влади Косова да јавност лиши информација. Међутим, постоје прописи који до неког нивоа обавезују јавне институције да обављају јавне

формирање Удружења / Заједнице и овде отпочиње политичка криза.”

Center for Inclusive Governance, *Brussels Dialogue: Next Steps and Challenges Ahead*, November 2015, доступно на: <http://www.cigonline.net/docs/Brussels%20Dialogue%20Next%20Steps%20and%20Challenges%20Ahead.pdf>

¹⁶ ACDC, Kontakt Plus, *Posledice odlaganja integracije pravosuđa: Stanje i perspektive*, Mitrovica, Maj, 2015, p. 8

¹⁷ Nešović, Branislav, Celeghini, Riccardo, *Community/Association of Serbian Municipalities: The Sum of All Fears*, NGO AKTIV, Mitrovica, June 2015, p. 1

консултације приликом дефинисања, израде и спровођења закона.¹⁸ Имајући у виду да се споразуми постигнути у Бриселу спроводе на Косову у складу са косовским правним оквиром, није погрешно претпоставити да су подвргнути истим правилима и прописима. Ипак, изгледа да је и политичка воља за спровођење владавине права овде одсутна. Извештај о напретку Европске уније (ЕУ) за Косово, за 2016. годину, обавештава о следећем: „Напредак је постигнут у априлу, усвајањем минималних стандарда за јавне консултације који су дизајнирани на инклузиван и транспарентан начин. Недостатак ангажовања многих министарстава и недовољан капацитет и буџетски ресурси су поткопали напоре у спровођењу стратегије за сарадњу са цивилним друштвом и настављају да доводе у питање основну политичку вољу.”¹⁹ Студија коју је Косовска фондација за цивилно друштво (КЦСФ) спровела 2015. године, открила је следеће: „Док правни оквир пружа могућност за отворени процес доношења одлука, његово спровођење заостаје. Према Индексу цивилног друштва Косова, 64% организација цивилног друштва изјављује да су у протекле три године

¹⁸ Regulation (GRK) No. 05/2016 On Minimum Standards for Public Consultation Process

¹⁹ European Union: European Commission, *Kosovo* 2016 Report*, Brussels, 9th November, 2016, SWD (2016) 363 final, page 9

биле укључене у процес креирања политике. Међутим, само 29,29% организација цивилног друштва су изјавиле да су редовно позиване на консултације о законима/политикама релевантним за њихов рад.”²⁰ Такође, чак и када се консултације одвијају, обично се то обавља на начин коме је тешко прилагодити се - недостају важне информације и траже се повратне информације у кратком временском периоду, без скоро икаквих праћења процеса. Најважније, специфични проблем односи се на потпуни недостатак информација и јавне консултације о законима за које се сматра да имају висок политички или економски интерес”.²¹

Према ономе што је наведено, питања која се појављују овде су способност цивилног друштва и медија да остваре своје уставно право на рад - да спроведу истраживање, анализирају информације и упознају грађане са чињеницама из налаза, као и да помажу и заговарају развој напредног, демократског и инклузивног правног оквира и његову примену на терену. Осим тога, питање се односи на способност грађана да искористе своју слободу примања информација и развијају и изражавају мишљење на основу информација. Разумевањем ове

интеракције, овај рад ће покушати да осветли корелацију, истражујући цивилно друштво и учешће медија у Бриселском дијалогу.

²⁰ Kosovo Civil Society Foundation, *Incomplete Chain: Policy Brief on Minimum Standards for Public Consultation*, January 2015, page 11

²¹ Ibid.

МЕТОДОЛОГИЈА

Овај рад је производ истраживања спроведених за пројекат „Повећање капацитета и кредибилитета у албанским и српским невладиним организацијама и медијима на Косову” који је спровела Балканска истраживачка мрежа (БИРН) и Нова друштвена иницијатива (НСИ), уз подршку мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК). Истраживање је засновано на теоријском истраживању и истраживању на терену, спроведено у периоду од марта 2017. до маја 2017. године. Истраживање је спровео тим истраживача Нове друштвене иницијативе (НСИ), уз подршку пројектног партнера имплементације.

Теоријско истраживање састојало се од прикупљања, прегледа и анализе писаних података, укључујући усвојене документе Бриселског споразума, национални правни оквир у погледу приступа информацијама, јавне консултације, цивилно друштво, извештаје медија, истраживачке документе, политичке документе јавних институција, међународне организације, организације цивилног друштва и медија о законским одредбама и њиховом спровођењу (у вези са темом истраживања), као и улогу и укљученост организација цивилног друштва и медија у Бриселски дијалог. Приближно 2/3

прикупљених писаних података је, након иницијалног читања, искоришћено за ово истраживање.

Истраживање на терену обухватило је три округла стола у Северној Митровици, Лепосавићу и Приштини. Округли столови састојали су се од представника медија и организација цивилног друштва са Косова, како из већинских тако и невећинских заједница. Теме о којима се полемисало за округлим столовима биле су: капацитети, укљученост, утицај и укупан рад српских и албанских организација цивилног друштва и медија на Косову у вези са Бриселским дијалогом. Поред тога, истраживачки тим је спровео десет интервјуа са представницима цивилног друштва (пет представника косовских Срба и пет представника косовских Албанаца) и десет интервјуа са представницима медија (пет представника косовских Срба и пет представника косовских Албанаца). Теме о којима се полемисало приликом ових интервјуа биле су: њихов рад на Бриселском дијалогу, упознавање и укључивање у Бриселски дијалог и приступ информацијама и политичким представницима. Сви испитаници су изабрани на основу њиховог познавања теме истраживања, њиховог рада и репутације. Да би информације о идентитету испитаника остале поверљиве,

користили смо само три критеријума
за њихову идентификацију: категорија
одговора (интервју или округли сто),
пол (мушки, женски), поље рада
(цивилно друштво, медији).

ПЕРЦЕПЦИЈА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА И МЕДИЈА О ЊИХОВОЈ УЛОЗИ И УКЉУЧЕНОСТИ У БРИСЕЛСКИ ДИЈАЛОГ

Током спровођења теренског рада, истраживачки тим био је фокусиран на истраживање неколико тема: 1) приступ информацијама и јавним документима, 2) приступ политичким представницима, 3) улога медија, 4) улога цивилног друштва. Кроз ове теме покушали смо да створимо "већу слику" целокупне ситуације, различитих улога различитих актера, постојећих последица и шанси за побољшање укупне ситуације.

ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА И ЈАВНИМ ДОКУМЕНТИМА

Питали смо све саговорнике о томе како се обавештавају, као и какав приступ званичним информацијама и документацији у вези са Бриселским дијалогом имају. Интересантно је да су испитаници повезали приступ информацијама са политичким представницима три стране (Владе Србије - Владе Косова - Европске уније). Повезаност можда није изненађујућа, јер се од политичких представника очекује да дају изјаве и сарађују с медијима, али проблем настаје када те изјаве не буду тачне, и нису ништа више од изречене речи: „С обзиром на то да информације и даље

остају централизоване и скривене од очију јавности, информативни вакуум отвара врата интерпретацијама истих догађаја и договора. Политички лидери блокирају приступ информацијама о Дијалогу, а медији се боре да превазиђу једноставну репродукцију званичних изјава у извештавању о процесу.”²²

„Информације обично долазе путем медија. Такође покушавам да будем у току са дешавањима тако што сам у контакту са људима који се баве међународним организацијама, као и са онима који доносе одлуке у Београду и Приштини.”

*Интервју, мушкарац,
цивилно друштво*

„Цео Бриселски дијалог завршава се комуникацијом усмереном ка ЕУ, док ми (медији) добијамо потпуно супротне информације од укључених страна. Из тог разлога веома је тешко проверити информације које су политички представници доставили.

²² Garaiova Andrea, *Brussels Dialog Media Coverage and Reconciliation Prospects in Kosovo*, Kosovo Foundation for Open Society, Pristina, 2017 (final draft), p. 12

У том смислу недостаје нам могућност провере чињеница о датим или реченим информацијама. Као новинари, не смемо се ослањати само на политичке изворе, какви год они били.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Ако говоримо о Бриселском дијалогу, то је најмање транспарентан процес од свих. Постоји више разлога за то, али онај који се издваја јесте чињеница да, након сваког састанка, две стране дају конфликтне изјаве о томе шта је договорено. Они то раде како би добили политичке поене. Новинари нису успели да сазнају истину. Тек сада, неколико месеци касније, имамо папирни доказ о томе о чему се тамо полемисало.”

Округли сто, мушкарац, медији

Недостатак приступа јавним документима или кашњење њиховог објављивања, како се може приметити у изјавама испитаника, утичу не само на могућност информисања грађана, већ и на комплетну професионалност у извођењу радова. Ово се нарочито може приметити у случају докумената који се односе на Бриселски дијалог: „Приступ информацијама посебно је ограничен када је Бриселски споразум у питању - одлуке које су постигнуте

преговорима Владе Косова и Владе Србије. Веома често, преговарачки тимови Косова и Србије пружају контрадикторна објашњења својим медијима о конкретним споразумима.”²³

„Након сваке рунде преговарања, новинари су захтевали од званичника да им се омогући приступ документима. Нажалост, већини медија је тај приступ онемогућен. Позивали смо се, такође, на Законом о приступу јавним документима, али ни тако нисмо успели. Када је притисак повећан, косовски преговарачки тим покушао је да објави документе споразума, али медији су, и у овом случају, имали велики утицај. Ово је била врста тактике која је дала своју смерницу споразуму. Остале редакције су морале да користе садржај ових медија, јер нису могли сами да обезбеде документа. Ово је дало простор дезинформацијама.”

Интервју, мушкарац, медији

„Дијалог није потпуно транспарентан. Нисмо имали приступ преговорима на високом нивоу пре него што је Скупштина Косова прекинула Дијалог. Након

²³ IREX, Media Sustainability Index 2017: *Development of Sustainable Independent Media in Europe and Eurasia*, Washington DC, 2017, p. 56

инсистирања и лобирања почели смо да добијамо преговоре путем Интернета. Без обзира на то којој сте се влади обратили, нисте могли имати директан приступ било ком потписаном материјалу. Већина материјала је сада ту.”

Округли сто, жена, медији

Чини се да правном оквиру за приступ јавним документима у овом случају недостаје спровођење, било да се мисли на недостатак одговора надређених институција, или на снажање у закону. Слично је ОЕБС забележио 2014. године у Извештају о слободи медија на Косову: „Највећи изазов остаје Закон о приступу јавним документима, за који новинари, медији и организације цивилног друштва тврде да му недостаје спровођење. Стога је јасно да само постојање закона не доприноси стварном побољшању на терену.”²⁴ Наши испитаници тврде да се, ни три године касније, ситуација није много побољшала.

„Споразуми су представљени као међународни документи, и као такви могу бити тајни.”

Округли сто, жена, медији

²⁴ OSCE: Mission in Kosovo, *Freedom of Media and Safety of Journalists in Kosovo*, Pristina, June 2014, p. 17

„Увек пошаљемо преко 10 имејлова пре него што примимо било какву информацију или документацију.”

Округли сто, жена, медији

Чак и када документи постану доступни, јаве се други проблеми.

„Постоје ствари које нису у складу са доступном документацијом, али, генерално, ситуација је много боља сада. Документа су доступна на веб страницама обе владе. Ту можемо пронаћи мноштво информација којима можемо приступити, али ако се лоше протумаче, тешко је утврдити које је од тумачења тачно.”

Интервју, жена, медији

„Главни документи доступни су на веб страницама обе владе и, стога, доступни су јавности. Како год, друге ствари које су последица Бриселског дијалога, попут извештаја о инвестицијама на северу, нису тако лако доступни. Лично сам покушао да се позовем на Закон о приступу јавним документима када сам захтевао неке информације, али ни на овај начин нисам успео. Ситуација је додатно закомпликована ако у се обзир узме чињеница да комуникација са јавним институцијама такође

мора бити у складу са другим законима, пре свега групом закона који се тичу језика и њихове службене употребе. Свака преписка са јавним институцијама на српском или енглеском језику је сама по себи компликована.”

Интервју, жена, медији

ДОСТУПНОСТ ПОЛИТИЧКИХ ПРЕДСТАВНИКА

Имајући у виду да се политички представници сматрају синонимом за добијање информација, приступ њима је једнако важан, ако не и више, услед недостатка других извора. Већина испитаника била је сагласна у томе да су политички представници генерално доступни за изјаве на конференцијама за штампу приликом важних догађаја. Међутим, проблем се јавља када су позвани да говоре појединачно за одређене новине или новинаре. Управо тада долази до политичког или личног приоритета и позивати их постане бесмислено.

„Један од највећих изазова када у спровођењу пројекта је прикупљање података - проблем доћи до правих политичких представника обе стране, што се на крају одражава и на квалитет информација и на наш рад.”

*Интервју, мушкарац,
цивилно друштво*

„У пракси се показало да лидери или преговарачи не одговарају на питања новинара, што повећава шансу за погрешне информације, јер новинари морају да траже алтернативне незваничне изворе који често нису поуздани”.

Интервју, мушкарац, медији

„Штавише, једна од ствари на коју је недостатак транспарентности утицао била је одабир медија. Политичари бирају медије са којима желе да разговарају о Бриселском дијалогу. Верујем да су разговори представника обе стране са медијима унапред договорени, и то не само са медијима, већ и између њих такође.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Српска страна говори само за српске медије, док косовска страна говори само за косовске медије на албанском језику. Српским медијима није дозвољено да постављају питања представницима Косова, а косовско-албанским медијима није дозвољено да постављају питања српским представницима.”

Округли сто, жена, медији

Интересантно је да је овакво понашање политичких представника у великој мери у корелацији са самим медијима, што ствара перцепцију да су одређени медији политички пристрасни: „(...) медији могу допринети подели публике и потпиривању конфликта. Ово ствара плодно тло за зачарани круг поларизације; Ако извештавање потхрањује поларизацију заједница, то охрабрује политичке представнике да наставе са реториком поларизације, док се, из разлога политичке експедитивности, понашају у складу са расположењем јавности. Ово се, затим, одражава на вести у медијима, и, као резултат тога, општи недостатак информација и ослањање на медије о званичним изјавама у вези са Бриселским дијалогом добијају подстрек.”²⁵

Још један разлог за такву ситуацију јесте чињеница да локални политичари на Косову, који су доступни новинарима, нерадо причају о Дијалогу, или су чак и они сами неинформисани о процесу. Недавно је заменица министра за рад и социјалну заштиту у једној емисији изјавила да „(...) ни он вероватно не зна шта је написано у Бриселском споразуму, као ни већина нас који смо овде. Ми у

²⁵ Garaiova Andrea, *Brussels Dialog Media Coverage and Reconciliation Prospects in Kosovo*, Kosovo Foundation for Open Society, Pristina, 2017 (final draft), p. 13

Српској листи не знамо много више од онога што ви можете чути у јавности, од онога што сваки грађанин зна.”²⁶ Слично су приметили испитаници, који су се сложили да процес није транспарентан не само за јавност, већ и за политичаре.

„Чак и када добијемо информације, оне су оскудне. Изгледа да само неколицина људи има све информације о Дијалогу. То се, на крају, одражава на наше могућности да издејствујемо праве информације, чак и када имамо приступ доносиоцима одлука или политичарима. Само они који имају приступ правим људима имају праве информације.”

*Интервју, мушкарац,
цивилно друштво*

„Косовски Срби су искључени из Дијалога, штавише, они нису информисани о њему, иако су најугроженији.”

*Интервју, мушкарац,
цивилно друштво*

²⁶ KoSsev, *Jevtićeva: Srpska na prag urascepa, veliki deo odgovornosti snosi Kancelarija za KiM*, Мај 1st, 2017, доступно на: http://kossev.info/strana/arhiva/jevtic_ss/11801

УЛОГА МЕДИЈА

Нека истраживања показују да се грађани информишу о Бриселском дијалогу и имплементацији споразума, првенствено путем медијског извештавања.²⁷ Штавише: „оно што је очигледно је да су теме о којима се највише расправљало у јавности и медијима оне о којима грађани највише знају. С друге стране, споразуми који нису толико присутни у медијима су они са којима су грађани мање упознати.”²⁸ То значи да су, улога и утицај медија на јавност у смислу свести о политичкој стварности присутни, али питање које се поставља је њихова самоперцепција рада и одговорности које имају. Интересантно је да су испитаници из медија веома критични према својој улози и утицају и да разумеју да резултати њиховог рада утичу на обликовања јавног дискурса. Чињеница да уживају дивљење и популарност међу грађанима до одређеног нивоа чини њихову одговорност према грађанима још већом. Кредибилитет је реч која се најчешће користила када се говори о

²⁷ Истраживање које су урадили ACDC и Kontakt Plus показало је да се 63% грађана информише о интеграцији правосудног система путем медија. Више на: ACDC, Kontakt Plus, *Posledice odlaganja integracije pravosuđa: Stanje i perspektive*, Mitrovica, Мај, 2015, р. 8

²⁸ Demokratski Insitut Kosova, *Transparentnost Dijaloga Kosova i Srbije: Gledišta gradjana*, Septembar, 2016, р. 4

погрешном/исправном поступању новинара, редакције и менаџмента.

„Требало би разговарати о новинарском кредибилитету. Последњих неколико месеци можемо приметити пораст говора мржње у извештавању, који је углавном усмерен ка одређеним етничким или верским групама.”

Округли сто, жена, медији

„Када је кредибилитет медија у питању, можемо рећи да имамо кризу, и то не само привремену, већ стварну, озбиљну. Криза се претежно може видети у пристрасном извештавању обе заједнице, неприкладном језику и позиву на даљу поделу. Ми, као заједнице, нисмо достигли тачку превазилажења свега овога, али верујем да се ситуација може побољшати уз даље напоре и сарадњу.”

Округли сто, жена, медији

„Немамо решење за медије. Постоји мали број квалитетних независних медија. Јавност неће сазнати истину од њих. Новинар неће имати право да каже оно што би требало да каже. Не видим светлу будућност за медије.”

Округли сто, жена, медији

Испитаници су гласни поводом сопствених ограничености у виду капацитета, знања и ресурса када се јавно полемише о осетљивим темама као што су регионални односи, Бриселски дијалог или чак унутрашњи проблеми. Та ограничења, на крају, утичу на њихов укупан рад и могућност да буду одговарајући информатор јавности. Слично је примећено у студији коју је 2016. године спровела Фондација за отворено друштво Косова: „Медији се суочавају са одређеним потешкоћама да јавности пренесу чак и основне информације и не могу у потпуности спровести своју функцију провере чињеница. Као што је показано у једном од најновијих споразума, у споразуму о међународном позивном броју за Косово, званичници не зазиру од проглашења успешног потписивања споразума, али недељама одлажу објављивање његовог садржаја за медије и извештавање јавности о томе. Стога су медији остављени да тумарају у мраку, покушавајући да обезбеде мале информације којима ће располагати.”²⁹

„Медији на Косову испуњавају своју примарну улогу, а то је да информишу. Проблем је у томе што нема ништа више од тога. Нема истраживачког новинарства.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Сами медији немају капацитет да истраже све што се дешава у Бриселу током разговора и да то представе јавности на прави начин.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Верујем да постоји јасна веза између капацитета медија за извештавање и њиховог кредибилитета. Главни проблем с којим се медији сусрећу је мањак капацитета, како новинара, тако и њихових одговорних редакција.”

Округли сто, мушкарац, медији

Једно од јасних ограничења јесте и подела медија заснована на заједницама којима се обраћају, језику на којем говоре/користе и међусобној комуникацији.

²⁹ Garaiova Andrea, *Brussels Dialog Media Coverage and Reconciliation Prospects in Kosovo*, Kosovo Foundation for Open Society, Pristina, 2017 (final draft), p. 14

„Оно што је проблем када је реч о медијима је подела на албанске и српске медије. Иако се трудимо да будемо непристрасни, имамо другачију јавност и често заборављамо другу страну, због чега нисмо свесни одговорности коју имамо током процеса.”

Округли сто, жена, медији

„Такође се не разумемо, јер не говоримо језике једни других, што нас спречава у дељењу информација.”

Округли сто, мушкарац, медији

Чињеница да су представници медија способни да буду самокритични, не значи да њихов рад и допринос не би требало приметити и ценити. Као што је већ речено, они су механизам за којим грађани највише посегну, када се желе информисати о Бриселском дијалогу или његовој имплементацији, што показује њихов опсег, али и њихову репутацију и утицај. На крају, да нису веровали у себе и свој рад, у своју професију, репутацију и будућност, не би били тамо где су сада.

„Није само о информисању јавности... Понекад је важно знати (како) не информисати о нечему.”

Округли сто, жена, медији

„Ми имамо и независне медије на Косову. Не можемо очекивати од свих медија да буду независни, али можемо покушати да дамо свој допринос томе.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Медији су имали веома важну улогу у процесу дијалога. Најважнија је та што су медији једини извор информација за људе који су заинтересовани да буду обавештени о споразумима.”

Интервју, мушкарац, медији

„Улога медија и цивилног друштва је и те како значајна, јер се они сматрају следећим у реду који би требало да разумеју Бриселски дијалог и појасне га грађанима.”

Округли сто, жена, медији

УЛОГА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА

Цивилно друштво је било гласно у вези са његовим искључивањем из Бриселског дијалога и последицама које је донело. Међутим, то га није спречило да активно учествује у посматрању целокупног процеса Дијалога. Бројне организације цивилног друштва биле су фокусиране на истраживање, разумевање и презентацију споразума, како у погледу политичких, тако и техничких

импликација које доноси.³⁰ Биле су, такође, прилично јасне о значају разумевања и укључивања ставова и погледа који грађани имају на читав процес, јер су управо оне те које ће носити терет на раменима када се све заврши. Због тога су веровале да су својим радом и утицајем заслужиле место за столом - иако нису изабрани представници грађана, организације цивилног друштва најбоље познају грађане.

Испитаници су говорили о томе шта је могло да буде учињено другачије и какве су њихове улоге требало да буду. Разумеју разлог за њихово искључивање, као и последице тога. Њихово одсуство у политичком дискурсу примећено је и у извештају ЕУ о Наплетку, у коме се наводи следеће: „Недостатак политичке воље значи да је учешће цивилног друштва у креирању политике неуједначено. (...) Недостатак ангажовања многих министарстава, недовољан капацитет и буџетски ресурси оборили су напоре о спровођењу стратегије за сарадњу са цивилним друштвом и настављају да

³⁰ Неки од тих радова коришћени су и за израду овог рада. Међутим, ово је само део онога што су организације цивилног друштва из српске и албанске заједнице учиниле протеклих година о истраживању и објављивању Бриселског дијалога.

бацају сумњу на суштинску политичку вољу.”³¹

„Преговарачи су са нама полемисали о извесним стварима, али очигледно је да су целокупну полемику водиле само активности НВО-а, пошто нас они (преговарачи) никад нису позвали, питали за даље информације, нити пристали да поделе информације са грађанима.”

*Округли сто, жена,
цивилно друштво*

„Укључивање цивилног друштва није било спроведено на прави начин. Могли смо допринети том процесу, првенствено у смислу информисања грађана и олакшавања ствари које је тешко спровести. Цивилно друштво могло је да створи јавну расправу о Дијалогу, али никада није позвано да то учини.”

*Интервју, мушкарац,
цивилно друштво*

„Учешће нашег (цивилног) друштва у споразуму је на нивоу имплементације - најважнијег нивоа о коме се полемисало тек када су постигнути споразуми.

³¹ European Union: European Commission, *Kosovo* 2016 Report*, Brussels, 9th November, 2016, SWD (2016) 363 final, page 9

Стога нисмо могли да утичемо на споразуме пре њиховог усвајања. Проблем је настао због тога што људи који су преговарали нису били добро информисани о ситуацији на терену. Зато се имплементација показала као проблематична. Постоји толико малих практичних проблема који се лако могу решити, а који су ипак важни, јер се без њих споразуми не могу успешно постићи.”

*Округли сто, жена,
цивилно друштво*

С друге стране, испитаници су говорили о својој, односно одговорности цивилног друштва за тренутно стање ствари, јер „за танго је потребно двоје”. Иако нека деловања организација цивилног друштва можда нису заснована на самокритичности, испитаници су свесни неадекватног рада сектора који представљају. Истражити на ком су нивоу организације цивилног друштва непристрасне било је једно од главних задатака овог рада, као и политичка припадност организација цивилног друштва и генерално мишљење које имају о Бриселском дијалогу и о његовом значају за косовско друштво.

„Верујем да проблем са цивилним друштвом заиста постоји. Увек се појаве неке теорије завере о цивилном

друштву на Косову и обично су повезане с политиком. Проблем је у томе што су неке од тих теорија испале оправдане. На пример, недавно је донет извештај о јавном финансирању организација цивилног друштва. Овде су пронађене неке забрињавајуће информације, што нас тера да се запитамо да ли је цивилно друштво заиста непристрасно и да ли заслужује да има важну улогу у Дијалогу.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Трудимо се да слушамо преговараче. Али они су политичари, а оно што је потребно очима јавности јесте неутралан глас - овде је цивилно друштво могло да се укључи. Међутим, проблем је у томе што је чак и цивилно друштво представљено некад на један, а некад на други начин.”

*Округли сто, мушкарац,
цивилно друштво*

„Брисел не укључује НВО, јер су НВО против овог процеса. Већина организација на Косову и Србији је више патриотски усмерено, него саме владе.”

*Округли сто, мушкарац,
цивилно друштво*

Супротно претходно реченом, улогу и утицај цивилног друштва не би требало потцењивати. Испитаници су приметили да, поред медија, само цивилно друштво има капацитет да анализира политичку и социјалну ситуацију и да је саопшти грађанима. Као што је наведено, његов рад и јавни наступ је, последњих година, доста фокусиран на Бриселски дијалог, без обзира на то што је искључено из њега. Међутим, његов утицај и даље није толико јаван, као што је то утицај политике или политичара, јер оно не заузима довољно јавног простора и времена, и то често баца сенку на његово деловање. Ово би се могло променити продубљивањем односа између централних институција и цивилног друштва: „Ојачано цивилно друштво је кључна компонента било ког демократског система и институције на Косову би требало да га као такво препознају и третирају у складу с тим. Цивилно друштво би требало да настави да игра кључну улогу у демократској дебати и учешћу у пројектовању и спровођењу јавне политике.”³²

³² European Union: European Commission, *Kosovo* 2016 Report*, Brussels, 9th November, 2016, SWD (2016) 363 final, page 9

„Улога цивилног друштва је од изузетног значаја, али је његов утицај на оне који усмеравају наше животе ограничен. Брисел је доносилац одлука, а цивилно друштво, као и медији, би требало да врше притисак на Брисел у вези са одређеним питањима. Не би требало заборавити да је цивилно друштво оно које је неке од важних тема започело и да никада не бисмо могли да говоримо о многим стварима, да цивилно друштво не постоји, бар не јавно.”

Округли сто, мушкарац, медији

„Бројне анализе које је цивилно друштво спровело биле су врло критичне према Бриселском дијалогу. Постоје организације које се не плаше да спроведу студије о различитим политикама, ни да покрену промену приступа у њиховом спровођењу, или читаво вођење политике. Питање које остаје неразјашњено је колики утицај цивилно друштво има, јер често видимо да се његове препоруке узимају у обзир озбиљно. Како год, не може се рећи да његов рад није вредан. Ако ништа друго, оно служи као водич медијима о томе на шта да се усредсреде. Верујем да цивилно друштво има важну улогу која је често

занемарена због погрешног
деловања мањег броја
организација цивилног друштва.
Не смемо дозволити да њихова
деловања говоре у име целог
сектора.”

Округли сто, мушкарац, медији

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Број организација цивилног друштва повећава се сваке године, али се број активних организација не мења драстично. Њихови утицаји се разликују на основу локација, формалне и неформалне мреже, као и заједнице које заступају и/или за које раде. Косовска Фондација за цивилно друштво урадила је опсежна истраживања о цивилном друштву на Косову, откривши да је однос између институција централног нивоа и организација цивилног друштва на „солидном нивоу комуникације, мада и даље није на задовољавајућем нивоу.”³³ Према овом истраживању, око половине испитаних организација су у одређеној мери задовољне нивоом и учесталашћу комуникација са институцијама на централном нивоу, док више од трећине анкетираних организација нема никакву комуникацију са било којом од јавних институција.³⁴ Ситуација је погоршана у случају организација које се налазе на северу Косова, које углавном раде са српском заједницом: „Док је комуникација са локалним институцијама донекле нормална, комуникација и сарадња са институцијама на централном нивоу је

³³ HoxhaTaulant, *The Kosovar Civil Society Index 2016*, Kosovar Civil Society Foundation, Pristina, October 2016, p. 79

³⁴ Ibid, 84

видно отежана. (...) Ове организације цивилног друштва жалиле су се на недостатак повратних информација када контактирају централне институције и на често закаснеле информације са ограниченим могућностима за жалбу.”³⁵ Слично недостатку комуникације, организације цивилног друштва су лишене прилике да утичу на доношење одлука, посебно на централном нивоу, упркос усвајању Државне стратегије за сарадњу са цивилним друштвом, 2013-2017 године³⁶ и Регулативе о минималним стандардима за процес консултација са јавношћу.³⁷ Различите ствари утичу на ову ситуацију: „Етнички састав, историјат и искуство у раду са владиним институцијама и подизање грађанске свести су сви наведени као важни у потпомагању утицајности организација цивилног друштва. Спремност институција на централном нивоу да сарађују се такође сматра важном.”³⁸

³⁵ Ibid, 85

³⁶ Government of Kosovo: Office of the Prime Minister, Office of the Good Governance, *Government Strategy for Cooperation with Civil Society 2013-2017*, Pristina, 2013

³⁷ Regulation (GRK) No. 05/2016 On Minimum Standards for Public Consultation Process

³⁸ HoxhaTaulant, *The Kosovar Civil Society Index 2016*, Kosovar Civil Society Foundation, Pristina, October 2016, p. 82

Генерално стање ситуације, с одсуством адекватне и честе комуникације између институција с једне стране, и организација цивилног друштва и медија с друге стране, недостатак приступа јавним документима који би омогућили истраживање, проверу чињеница и извештавање ставили су организације цивилног друштва и медије у неповољан положај, а одатле се очекује да обављају одређену јавну улогу (улогу информатора), коју не успевају да остваре. Таква ситуација утиче на репутацију два сектора и њихов могући будући утицај на социо-политичку државу на Косову. С друге стране, има оних који неадекватним резултатима, радном етиком и јавном реториком доприносе негативном угледу сектора у целини. Ово се нарочито може приметити у раду организација цивилног друштва и медија са српском заједницом: „ефикасност цивилног друштва у северном делу Косова мора се побољшати, а у великој мери је отежана генерално неинформисаном, погрешно информисаном или неангажованом јавношћу која на веома негативан начин перцепира цивилно друштво, сматрајући га сектором плаћеним са свих страна.”³⁹ Све ово ствара зачарани круг из којег је тешко изаћи.

³⁹ Ibid, 82

С друге стране, занемаривање рада и утицаја организација цивилног друштва и медија био би неправедан и погрешан. Медији и даље уживају репутацију главног канала за информисање грађана о Бриселском дијалогу, штавише, сматра се да сnose највећу одговорност.⁴⁰ Перцепција цивилног друштва, у смислу информисања јавности, одступа од оне коју медији имају,⁴¹ из два разлога: 1) њихова пажња помаже медијима да се информишу, а касније да то пренесу грађанима, 2) они су првенствено фокусирани на јавне институције и међународне заједнице као доносиоце одлука, него на саме грађане. Због тога је њихов рад био, у великом делу, усредсређен на разумевање грађана, пре него на њихово информисање, као и на преношење ставова и брига које грађани имају, онима који су

⁴⁰ Једно истраживање је показало да су грађани на Косову рангирани медије као треће по одговорности за информисање грађана о Бриселском дијалогу: „Када се од грађана тражило да рангирају учесника који би по њиховом мишљењу требало да их информише о дијалогу између Косова и Србије „Влада” је изабрана као најодговорнија институција од које очекују да им пружи информације, а затим „Парламент” као други одговорни, а онда су „Медији.” на реду.” За више информација погледајте: *Demokratski Insitut Kosova, Transparentnost Dijaloga Kosova i Srbije: Gledišta gradjana*, September, 2016, p. 6.

⁴¹ Исто истраживање је показало да је „Цивилно друштво” на петом месту од пет понуђених који су одговорни за информисање грађана о Бриселском дијалогу.

одговорни за стварање будућности Косова.

Ово истраживање започело је једноставним питањем - улога и учешће цивилног друштва и медија у Бриселском дијалогу, као и њихов однос са информисаности грађана о политичкој реалности. Било би наивно претпоставити да није било разлога да се овакво питање постави, јер смо много пута чули да је процес нетранспарентан, да цивилно друштво није укључено и да медији нису информисани. Међутим, оно што је често изостајало, барем у свакодневним разговорима, је разлог за то искључење и могуће последице истог. Управо смо због тога овим радом покушали да истражимо перцепције цивилног друштва и медија о њиховим тренутним позицијама, фокусирајући се на „другу страну”, на приступачност и спремност за сарадњу и размену информација (односно на јавне институције и политичке представнике); али и о њима самима, њиховој улози и одговорности коју имају. Сврха овог истраживања није да уперимо прст или меримо њихову одговорност, већ да осветлимо тренутно стање, како бисмо у будућности могли заговорати боље односе.

„Косово и Србија морају размишљати о промени начина комуницирања с медијима и јавности. Требало би да су професионалнији у односима са јавношћу. Знамо важност Дијалога и обе стране би требало да поставе званичнике за комуникацију у будућности. Такође, процес дијалога би требало да укључи и друге актере из цивилног друштва. То би помогло стварању здравије средине аргументовања и дебатована.”

Интервју, мушкарац, медији

„Косово би требало да инвестира у стварање независног новинарства и независних новинара, уколико жели да има информисано друштво.”
Интервју, жена, цивилно друштво
„Морамо креирати нови Дијалог, неформални Дијалог медија и цивилног друштва како бисмо били јаснији и аналитичнији о ономе што се дешава у Бриселу и на Косову.”

Округли сто, мушкарац, медији

ЛИТЕРАТУРА⁴³

- ACDC, Kontakt Plus, Posledice odlaganja integracije pravosuđa: Stanje i perspektive, Mitrovica, Maj, 2015
- BIRN, Big Deal: Civilized Monotony?, Civic Oversight of the Kosovo – Serbia Agreement Implementation, Pristina, November 2014
- Center for Inclusive Governance, Brussels Dialogue: Next Steps and Challenges Ahead, November 2015, доступно на: <http://www.cigonline.net/docs/Brussels%20Dialogue%20Next%20Steps%20and%20Challenges%20Ahead.pdf>, последњи пут приступљено 16. Јуна, 2017
- DemokratskiInstitutKosova, Transparentnost Dijaloga Kosova i Srbije: Gledišta gradjana, September, 2016
- European Union: European Commission, Kosovo* 2016 Report, Brussels, 9th November, 2016, SWD (2016) 363 final
- Garaiova Andrea, Brussels Dialog Media Coverage and Reconciliation Prospects in Kosovo, Kosovo Foundation for Open Society, Pristina, 2017 (final draft)
- Government of Kosovo, Constitution of the Republic of Kosovo, 2008
- Government of Kosovo: Office of the Prime Minister, Office of the Good Governance, Government Strategy for Cooperation with Civil Society 2013-2017
- Government of Kosovo: Office of the Prime Minister, Office of the Good Governance, Regulation (GRK) No. 05/2016 On Minimum Standards for Public Consultation Process, approved on 29. 04. 2016.
- Hoxha Taulant, The Kosovar Civil Society Index 2016, Kosovar Civil Society Foundation, Pristina, October 2016
- IREX, Media Sustainability index 2017: Development of Sustainable Independent Media in Europe and Eurasia, Washington DC, 2107
- Kosovo Civil Society Foundation, Incomplete Chain: Policy Brief on Minimum Standards for Public Consultation, January 2015
- KoSSev, Jevtićeva: Srpskanapragurascepa, veliki deo odgovornosti snosi Kancelarija za KiM, May 1st, 2017, доступно на:

⁴³ Напомена: Референце литерарних јединица коришћених за истраживање су наведене у оригиналном називу у коме су и коришћене.

http://kossev.info/strana/arhiva/jevtic__ss/11801, последњи пут приступљено 16. Јуна, 2017

- Law No. 03/L-215 On Access to Public Documents, Official Gazette of The Republic of Kosovo, No. 88, 25. November 2010, Pristina
- Law No.04/L-057 On Freedom of Association in Non-Governmental Organizations, Official Gazette of The Republic of Kosovo, No. 14, 9. September 2011, Pristina
- MusliuGresa, The State 30% Accessible to Citizens, BIRN, Pristina, 2013
- Nešović, Branislav, Celeghini, Riccardo, Community/Association of Serbian Municipalities: The Sum of All Fears, NGO AKTIV, Mitrovica, June 2015
- OSCE: Mission in Kosovo, Freedom of Media and Safety of Journalists in Kosovo, Pristina, June 2014
- UN General Assembly, Universal declaration of human rights (217 [III] A), Paris, 1948
- VladaRepublikeSrbije: Kancelarijaza Kosovo iMetohiju, Plan primene sporazuma o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, доступно на: <http://www.kim.gov.rs/p02.php>, последњи пут приступљено 16. Јуна, 2017

Поддржао:

unmikonline.org

Спровела:

NEW SOCIAL INITIATIVE

newsocialinitiative.org
facebook.com/newsocialinitiative